

Kafkasya ve Türkiye – Zor Arazide Komşuluk Siyaseti

Leyla Tavşanoğlu

Çok sıklıkla Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'a gittiğim için olsa gerek beni bu oturuma konuşmacı koydular. Oraların koşullarını biraz biliyorum ve bölgede son gelişmelerle birlikte neler olduğunu size anlatmak istiyorum.

Kafkasya, Rusya'nın hala arka bahçesi gibi görünüyor, özellikle Ermenistan üzerinde Rusya'nın çok önemli bir ağırlığı var. Öte taraftan Gürcistan'ın Amerikan etkisi altına girmiş olması da Rusya'yı rahatsız eder gibi görünüyor. Azerbaycan zaten Amerika Birleşik Devletlerinin artık çok yakın bir ilişkide olduğu bir ülke konumunda. Bütün bu denklem içinde Türkiye'nin durumu var. Türkiye'nin Kafkasya'yla

olan ilişkileri gerçekten zor çünkü orada bir Ermenistan ve Ermeni sorunu Türkiye'nin avuçlarının içinde kaynar bir patates gibi duruyor. Hepimiz biliyoruz, bütün Avrupa ülkelerinin parlamentolarında, hatta bazı Güney Amerika ülkelerinin parlamentolarında Ermeni soykırımı tasarısı geçirildi. Şimdi de Amerikan kongresinde bekleyen Ermeni soykırımı yasa tasarısı Türkiye'nin başının üzerinde Demokles'in kılıcı gibi sallanıyor. Türkiye bunu nasıl aşabilir, nasıl çözer, sorusu hep gündeme geliyor. Özellikle Ermeni Diasporası Türkiye'den soykırımı, Birinci Dünya Savaşı sırasında öldürülen ya da ölen Ermenilerin soykırımı tabi tutulduğunu itiraf etmesini istiyor. Şimdi böyle bir soykırım yapıldı mı, yapılmadı mı? Soykırımın tanımı zaten o dönemlerde konmamıştı, bilinmiyordu. Böyle bir karardan yola çıkıldı mı? Bunun belgelerini bulmak çok zor diye düşünüyorum belki de yok gibi.

Fakat Ermeni Diasporası bu konuda çok kararlı görünüyor. Zaten benim gittiğim, gördüğüm Amerika'daki ve özellikle de Avrupa'daki, Fransa'daki durum Ermeni Diasporasının artık bu soykırım işini bir ekonomik sektör haline getirdiği. Çünkü diaspora tarafından soykırım adına Dünya Kiliseler Birliği dahil pek çok yerden paralar toplandığını biliyoruz.

Türkiye'nin bizatihi Ermenistan'la çok ciddi bazı sınır sorunları var. Kars sınırı, ondan da önemli olan Sarp sınır kapısı kapalı. Türkiye Ermenistan'a karşı bu sınır kapısını bir lövye olarak kullanıyor ama burada bir paradoks var. Ama öte yandan haftada 4 gün Erivan-İstanbul arasında karşılıklı 4 kez uçak seferleri yapılıyor. Bu havayolu ulaşımını sağlayan şirketlerin adını da vereceğim, Türkiye'den Atlasjet İstanbul-Erivan seferini yapıyor, Erivan'dan da İstanbul'a Armavia, yani Ermenistan Havayolları uçuyor. Sizin hava sahanız açık ama sınır ka-

pınız kapalı, bu da tuhaf bir durum. Artı orda Kars ilimize de yapılan bir haksızlık var. Çünkü Kars ilimizin bazı ilçeleri, Ardahan İğdir il oldu, Kars biraz daha ufaldı ve tek sınırı Ermenistan'la. Dolayısıyla Kars dış dünyaya açılmıyor ve ticaret de yapamıyor. Öbür taraftan Ermenistan'ın da çok büyük sıkıntıları var. Çünkü Ermenistan'ın dış dünyaya açılmasının tek yolu Türkiye.

Bu noktada ne yapılmalı, sorusuna cevap bulabilmek çok zor. Çünkü Türkiye'nin bir de başta petrolden kaynaklanan Azerbaycan ile olan çok yakın ilişkileri var. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı, yakında devreye girecek olan Bakü-Kars-Ceyhan petrol boru hattı artı bir demiryolu yapılıyor. Bakü'den Erzurum üzerinden geçecek olan ve Ermenistan'ı by-pass eden projeler bunlar.

Türkiye'nin Azerbaycan'la olan yakınlığının başka bir özelliği de Türkiye'nin Azerbaycan'ı Orta Asya Türki Cumhuriyetlerine bir atlama tahtası olarak görmesi. İki ülkenin Türklükten de kaynaklanan çok yakın ilişkileri var. Eski Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in tabiriyle şöyle deniyor: "İki devlet tek ulus." .

Öbür taraftan Azerbaycan'ın Ermenistan'la olan çok önemli bir sorunu Dağlık Karabağ. Karabağ yıllardır Ermenistan'ın işgali altında bulunuyor. Ayrıca Azerbaycan'ın 7 tane rayon dedikleri sınır boyundaki ili de hala Ermenistan kuvvetlerinin işgali altında. Buralardan kaçan aşığı yukarı 1 milyondan fazla kişi, ki Azerbaycan'da kaçkın olarak nitelendiriyorlar, hala Bakü çevresinde kaçkınlar kampı denilen kamplarda gerçekten kötü şartlar altında hayatlarını sürdürmek zorundalar.

Bu sorunlar nasıl çözülebilir ve Türkiye -Ermenistan ilişkileri nasıl düzeltiler ve Ermenistan ve Türkiye, Diasporanın ipoteğinden nasıl

kurtarılabilir? Hep bunlar tartışılıyor.

2000’li yılların başındaydı. New York’ta American University’nin bir girişimiyle bir grup kuruldu. Bu grubun kısa adı TARC idi yani Turkish-Armenian Reconciliation Committee. O dönem TARC bayağı da bir çalışmalar yaptı. TARC belli bir mesafe almışken olay gene soykırım meselesinde düğümlendi. Bunu da şöyle anlatabilirim:

TARC’ın Türkiye’den üyesi olan Emekli Büyükelçi Gündüz Aktan Uluslar arası Tahkim Komisyonuna (International Arbitration Commission) başvurdu ve soykırım retroaktif olarak kabul edilebilir mi sorusunu yöneltti. Bunun sonucunda Uluslar arası Tahkim Komisyonundan şöyle bir karar çıktı: Hayır, çünkü 1948 yılında kurulmuş olan Uluslar arası Soykırım Komisyonu, aşağı yukarı 4 yıl süreli bir çalışmanın sonucunda soykırımı tarif etti, ama etnik soykırımı tarif etti. Ekonomik, kültürel ve dünyadaki öbür tür soykırımları gündemine almadı. Orda kararın çok önemli bir maddesi var. Diyor ki: Soykırım geriye dönük olarak çalıştırılmaz. Bu komisyon özel olarak Almanya’nın Yahudilere uyguladığı Holocaust’u incelemek üzere kurulmuştu. Ve Holocaust ya da Nazilerin Yahudilere uyguladıkları soykırım orda tarif edildi. Bunun sonucunda ortada böyle bir karar var. Ermeni diasporası ise uluslar arası hukuku çiğneyerek hala bu ısrarları sürdürüyor.

O zaman ne yapılmalı sorusu gündeme geliyor? Olması gereken tek şey:

- 1- Ermenistan’ın, işgal ettiği, 7 rayondan çekilmesi. O zaman Türkiye’nin eli rahatlayacak.
- 2- Karabağ sorununu bir şekilde çözmek gerekiyor. O tam bir çiban-

başı olarak devam ediyor hala.

Eğer bunlar yapılabilirse Türkiye sanıyorum Ermenistan ile ilişkilerini son derece normalleştirecektir. Çünkü řu anda Türkiye Ermenistan'ı bir devlet olarak kabul ediyor, tanıyor fakat diplomatik ilişkileri yok.

Bir de Türkiye'de bir argüman var. Ermenistan Türkiye'nin yasal sınırlarını tanımıyor. Her zaman Türkiye'den toprak talebinde bulunabilir. Daha açık söylemek gerekirse Erivan hükümeti Türkiye'nin sınırlarını düzenleyen Sovyetler Birliği'yle 1921'de imzaladığı Kars Antlaşması'nı tanımıyor, deniliyor.

Ben bunu Erivan'da bir toplantıda gündeme getirdim. Bilmiyorum, herhalde o konuştuğum kişiler Ermenistan Dışışleri Bakanlığındandı. Anlaşılan benim söylediklerimi bilgi notu olarak bakanlığa iletmışler ki bana o toplantıdan aşağı yukarı 1 ay sonra Ermenistan Dışışleri Bakanlığı'ndan bir email geldi. Bu emailde şunlar belirtiliyordu: Ermenistan onlarca yıl Sovyetler Birliği'nin bir parçasıydı. Dolayısıyla da Sovyetler Birliği'nin imzaladığı bütün uluslar arası antlaşmalara saygı göstermektedir ve bu antlaşmalarının gereklerini tanımaktadır. Buna 1921'de imzalanan Kars Antlaşması dahildir.

şimdi bana sorarsanız bu Ermenistan tarafından Türkiye'ye yapılmış bir jesttir Ama bildiğim kadarıyla bu jeste Türkiye hala hiçbir karşılık vermedi.

Çok teşekkür ederim.